

“ÇÖMLEKÇİLİK SANATININ KORUNMASINDA BİR MODEL ÖNERİSİ: YÖRESEL ÇÖMLEKÇİLİK ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ”

*Yrd. Doç. Candan Güngör
DEÜ, GSF, Seramik Bölümü
İzmir

**Prof. Sevim Çizer
DEÜ, GSF, Seramik Bölümü
İzmir

Diyarbakır, Doğu Anadolu'nun en önemli ve en eski kültür merkezlerinden biridir. Tarih boyunca değişik uygarlıklar barındırmış, bunun sonucunda kültür etkileşimleri yörenin zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.

Diğer bir çok alanda olduğu gibi seramik alanında da bu zenginliğin yansımalarını görmek mümkündür. Geleneksel çömlekçilikte bugün hala karşımıza çıkan özgün formlar ve kullanılan üretim teknikleri bunun ipuçlarını vermektedir. Kilden malzeme üretmeye oldukça elverişli olan Diyarbakır yöresi ve özellikle Dicle nehri kıyılarındaki toprak da bölgenin bir diğer şansıdır. Ayrıca, civarda bol miktarda bulunan bazalt taşı, yüksek sıcaklığa dayanıklılığı ve ısıyı tutması bakımından fırın yapımında kullanılarak, üretimde önemli bir rol oynar.

Ancak, ne yazık ki tüm Anadolu'da olduğu gibi Diyarbakır'da da geleneksel çömlekçilik yok olmak üzeredir. Son araştırmalara göre Diyarbakır'da tek bir çömlekçi ustası kalmıştır. Geçmişte mimariden, günlük yaşama, pek çok kullanım yeri olan elliye yakın ürün çeşidi varken, günümüzde neredeyse hiç kalmamıştır. Özellikle, 1970'lerden sonra geleneksel kap üretiminin neredeyse ortadan kaybolduğu gözlenmektedir.

Şüphesiz ki günümüz yaşamı, gereksinmelerimizin ve dolayısı ile günlük kullanım eşyalarımızın da hem malzemesini hem de çeşidini değiştirmiştir ve değiştirmeye de devam edecektir. Ülkemiz, son elli yıldır kırsal yaşamdan kentsel yaşama hızla geçmekte, kırsal kesimde günlük yaşam gereksinimlerimiz arasında yer alan testi, çömlek, küp v.b. gibi kaplar ya daha kolay ve güvenli taşınan ve kullanılan diğer malzemelerden üretilmiş eşya ile yer değiştirmekte ya da kente göçen insanlar modern yaşamın sunduğu elektrikli soğutucular ve diğer saklama kaplarını kaçınılmaz olarak kullanmaktadırlar.

Geleneksel çömlek üretimine bir de çömlekçi ustasının gözüyle bakmaya çalışırsak şüphesiz böylesine ustalık isteyen onun karşılığında da meşakkatli bir zanaatin ürünlerinin ederinin düşüklüğü ve neredeyse boğaz tokluğuna yaşama zorunluluğu onları da bu sanatı çocuklarına bile öğretmemeye veya gençlerce ilgi görmemesine neden olmaktadır. Bu durum ülkemizin genel geçer bir durumudur. Bu nedenle bu gün artık bu koşullarda diğer pek çok yok olmaya yüz tutmuş el sanatı gibi, geleneksel çömlekçiliğin de eski görkemli üretim günlerine dönmesi hoş bir hayal olmaktan öteye gidemez düşüncesindeyiz.

Ancak , geleneksel seramik ürünlerin, yapılacak bilimsel bir araştırma ve tasarım çalışması ile farklı boyut ve işlevler kazandırılarak armağan ve turistik –anı eşyası olarak üretilmesi mümkün olabilir. Bu konu el sanatlarının korunması bilincinin geliştiği pek çok ülkede çözümlenmiş ve bugün ustalar örgütlü bir pazar güvencesi şemsiyesi altında üretimlerini sürdürmekte ve bu konuda gençleri de teşvik etmektedirler.

Bu noktada kurulmasını önereceğimiz, Geleneksel Seramik Araştırma ve Uygulama Merkezi yukarıda değindiğimiz üretim tipini, bilimsel, sanatsal ve eğitimsel anlamda yönlendirecek ve destekleyecek bir kuruluş olacaktır.

Diyarbakır yöresinin kültürel zenginliğini değerlendirecek, yörede kaybolmaya yüz tutmuş değerleri ortaya çıkaracak, varolanları koruyacak ve tanıtacak bir araştırma uygulama merkezinin kurulması bu nedenle büyük önem taşımaktadır.

Başta Kültür-Turizm Bakanlığı olmak üzere, Bölge Üniversitelerinin ve Sanayi-Ticaret Odaları ile diğer Meslek ve sivil toplum kuruluşlarının destek ve katkılarıyla kurulacak bu Araştırma ve Uygulama Merkezi, giderek tüm bölgelere örnek oluşturabilir ve Türkiye geneline hizmet veren bir kuruma dönüşebilir.

Bu araştırma merkezi modelinin temel işlevleri:

- Yörenin geçmişteki Çömlekçilik sanatını ve merkezlerini saptamak ve belgelemek ve konuya ilişkin her türlü belgesel hazırlamak, basım ve yayımını sağlamak, kitap, süreli yayın, Video-C.D. vb. Bunların hazırlanması uzmanlarca yapılmalı ve bu konuda çevre üniversitelerle işbirliğine gidilmelidir.
- Satın alma veya bağış yoluyla eski ve orijinal ürünleri toplamak ve koleksiyon oluşturmak.
- Oluşturulacak atölyelerde uygulamalı eğitim vermek ve yok olmaya yüz tutmuş ya da yok olmuş üretim ve pişirim yöntemlerini korumaya almak,
- Yörede halen az sayıda da olsa sürmekte olan çömlekçiliğin teknik ve pazar sorunlarının çözümüne yardımcı olmak üzere tüm bu konularla ilgili projeler geliştirmek.
Örneğin: Periyodik şenlikler düzenlemek, bu şenlikleri başlangıçta ulusal düzeyde ilerleyen zamanda uluslar arası organizasyonlar haline dönüştürmek. Bu şenliklerde, panel ve konferanslar yaparak uzmanların görüşlerini değerlendirmek, her düzey ve kapsamda yarışmalı sergiler düzenlemek ve ürünlerin tanıtımını sağlamak ve böylece çömlekçiliğe ilgi duyan kişileri yöreklendirmek bu konuda ilgiyi arttırmak ; gibi konular olacaktır.

Nitekim, yurt dışında, çeşitli ülkelerde benzer işlevleri üstlenmiş çok sayıda araştırma uygulama merkezi örneğine rastlamak mümkün bulunmaktadır.

Biz burada size iki örnekten bahsedeceğiz: Yakın komşumuz ve Anadolu Çömlekçiliğinin uzantılarını hala korumakta olan Yunanistan'ın, Atina kentinde kurulmuş bulunan Geleneksel Çömlekçiliği Araştırma Merkezi ve İspanya'nın Barcelona kenti yakınlarındaki Argentona köyünde kurulmuş olan Musee Del Cantir.

İlk örneğimiz, Atina'da kurulmuş Geleneksel Çömlekçiliği Araştırma Merkezi'dir. Kendisi bir çömlek koleksiyoneri olarak işe başlayan ve zaman içinde biriktirmiş olduğu örnekleri, bir müzede toplayarak, 1987 yılında merkezin temellerini atan Bety Psaropoulos tarafından kurulmuştur. Bayan Psaropoulos'un uzun yıllar Atina'nın Plaka semtinde küçük ve elverişsiz bir mekanda kendi olanakları ile geliştirmeye çalıştığı bu merkez, arkeolog ve çeşitli bilim adamlarının da çabalarıyla giderek büyümüş ve her yaz alan araştırma ve belgelemeleri yapılmaya bu araştırmalar yaygın haline getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca 19. ve 20. yy örneklerinden oluşan bu koleksiyondan seçme eserlerle gezici sergiler Yunanistan'ın dört bir yanına götürülmüş, sergilerin yanı sıra çocuk ve yetişkinlere yönelik kil sanatlarını sevdirci ve eğitici atölye çalışmaları da düzenlenmiştir. Özverili çalışmalarıyla çok önemli işlevler üstlenen ve uluslar arası ilişkiler içinde de bulunan bu merkez 2000 yılında Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından onarılan bir 19 yy. Neoklasik mimari örneği eve taşınarak gereksinimlerine cevap verebilecek ve hak ettiği bir mekana kavuşmuştur.

Bu merkezde temel olarak şu birimler yer almaktadır:

- Geleneksel Çömlekçilik Müzesi
- Genel El Sanatları Koleksiyonu
- Araştırma Programları
- Eğitim Programları ve Seminerler
- Arşiv ve Belgeleme
- Geçici Sergiler
- Yayınlar
- Belgesel Film Yapımı
- Çeşitli Kurumlarla İşbirliği

İkinci örneğimiz İspanya'nın Barcelona kentine 30 km. uzaklıktaki Argentona köyünde kurulmuş olan Musee Del Cantir.

Musee Del Cantir, kendi özellikleri göz önüne alındığında, bölgedeki ana koleksiyonu oluşturan en önemli müzedir.

Müzenin asıl amacı, su için kullanıldığı bilinen tüm kapların üretimlerinin coğrafi kökeni, üretim dönemleri, malzeme ve tipolojilerinin, çoğaltma-inceleme-araştırmalarının yapıldığı, aynı zamanda korunmasının sağlandığı bir merkez olmasıdır.

Müze faaliyetleri şu şekilde sıralanabilir:

- Eğitime yönelik faaliyetler: Okullar için eğitici aktiviteler.
- Seramik atölyesi: Çocuklar ve yetişkinler için sınıflandırılmış kurslar.
- Kütüphane: Özellikle su kapları ve çömlekçilikle ilgili yayınlar.

- Video izleme salonu: Yöre çömlekçiliği ile ilgili belgeseller ve kısa filmler.
- Müze satış yeri: Yöre çömlekçiliğine ilişkin yayınlar, röprodüksiyonlar, afişler, turistik ve hediyelik eşyalar.

Eğitime yönelik faaliyetler içerisinde, müzeye anaokulundan lise eğitimine kadar tüm öğrenciler için önceden programlanmış geziler düzenlenmektedir. Her gezi özellikle eğitimsel yararlar sağlayarak, rehberlik hizmeti ve malzeme bilgisi içerecek şekilde planlanmıştır.

Ziyaretçiler aynı zamanda seramik atölyelerinde çeşitli tekniklerle denemeler yapmakta ve çömlekçi çarkında yaratıcılıklarını sınamaktadırlar.

Ayrıca müzenin, temeli 17. yy'a dayanan, her yıl aralıksız yapılan ve geleneksel olarak sürdürdüğü çok önemli bir etkinliği de yöre belediyesi ile ortaklaşa düzenlediği Uluslar arası Su Kabı Festivali'dir. Bu festival, yörenin geleneksel formu "Cantir", yani su testisi odaklanarak yapılan bir etkinlikler dizisidir. Aynı zamanda Katalanya'nın en tanınmış seramik fuarı ve panayırı da bu kapsamda yapılan Avrupa'daki çok önemli fuarlardan biri olarak kabul edilir. Bir çok seramikçi, dünyanın dört bir yanından bu fuara ürünlerini sergilemek ve satış yapmak amacıyla katılır.

Müze tarafından belirlenen sergileme ve satış kategorileri şunlardır:

- Geleneksel seramikler
- Sanatsal seramikler
- Firmalara ait seramikler
- Antik seramik eserler ve röprodüksiyonlar.

Etkinlikler kapsamında ayrıca:

- Yurt içi ve dışından akademisyenlerin davet edildiği seminerler,
- Çömlekçi tornası workshopu,
- Geleneksel çömlekçilik tekniklerinin sunumu,
- Raku workshopu
- Yöredeki bütün dükkan sahiplerinin çeşitli ürünlerini geleneksel Cantir formunda şekillendirerek sunumu,
- İmbikten su üfleme, testiye kafanın üstünde dengede tutma, testi kırma ve en ağır testiye kaldırabilme gibi dallarda çocukların ve yetişkinlerin iki ayrı kategori halinde katıldığı yarışmalı geleneksel testi oyunları,

Argentona Seramik Müzesi böylesine kapsamlı bir festival ile, yerel değerlerine sahip çıkmakta, bunları genç kuşaklara tanıtmakta ve böylece evrensel bir değere ulaşma misyonunu en iyi şekilde başarmaktadır.

Sonuç olarak Diyarbakır'da da, yöredeki antik kültürlerin araştırıldığı, yapılmı biçimleri, amaçları ve işlevlerinin bugüne taşınmasına aracılık edildiği ve yeni biçimlere esin kaynağı olmasının sağlandığı bir merkez kurularak, bölgenin kendine özgü el sanatlarıyla dünya çapında bir merkez haline dönüştürülmesi sağlanabilir.

acabats destinats a
i decorativa. Alguns
ment important o se
continguts ideològics
otals i ricament decoratiu.

Argentona Seramik Müzesi
İspanya

Geleneksel mlekilik Araştırma Merkezi, Atina/ Yunanistan

Geleneksel ömlekçilik Araştırma Merkezi, Atina/ Yunanistan